

Η ΛΥΓΕΡΗ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΟΣ

Knight, Death and the Devil
(1513)Albrecht Duerer, :

Η Δημοτική ποίηση είναι γεμάτη από τραγούδια για το Χάρο. Ο αρχαίος Χάρων ήταν ο μυθικός βαρκάρης που περνούσε τους νεκρούς από την Αχερουσία Λίμνη. Αυτός ενέπνευσε το Λουκιανό τον Σαμοσατέα να γράψει τον Νεκρικό διάλογο του Μένιππου και Χάροντος. Το όνομα Χάρος κατά την παράδοση είναι ευφημισμός, «Κακά τον λένε Χάρο γιατί χάρες δεν κάνει». Ματαία τον παρακαλεί η μανούλα του

Μήν πάρης μάναις μέ παιδιά κι' άδέρφιας μ' άδερφάδαις,

Μήν πάρης πρωταντρόγυνα, πρωτοστεφανωμένα.

άτεγκτος εκείνος άπαντα:

Οπου 'βρω τρεις, πέρνω τούς δυο . κι' όπ' εβρω δυο τον ένα,

Κι' όπωβρω κ' ενα μοναχό, κ' εκείνονε τον πέρνω."

Passow A - Popularia Carmina 21

Οι λυγρές χαίρουν μεγάλης εκτιμήσεως σε όλες τις περιοχές της Ελλάδας ο πρόωρος θάνατος τους ενέπνευσε διάφορα δημοτικά τραγούδια. Η συλλογή του Passow περιέχει 31 χαροντεία τραγούδια των οποίων τα 15 αφορούν λυγρές πάσης φύσεως. Ένα πανέμορφο Κυπριακό τραγούνι με την εξαισία φωνή του Μ. Ττερλικκά μάζεψα, σχολιάσα, αποκρυπτογράφησα και το παραδίδω προς τέρψιν του φιλόμουσου κοινού. Άρης

Πώς να αναγνωρίσετε μια λυγερη:

Τ' αγαπημένα φαίνονται
που την παρπατησιάν τους
Τζ' απού το σούσμαν των σιερκών
τζ' απου το λύισμαν τους.

Κυπριακόν Τραγούνι

Πώς να αναγνωρίσετε το Χάρο

Κάντε ένα ταξίδι με πούλμαν στη Βολιβία: Θα δήτε το Χάρο με τά μάτια σας.

Το ενδιαφέρον είναι να μην αναγνωρίσει ΕΣΑΣ ο Χάρος.

E-MAIL

aris@stougiannidis.gr

WWW.STOUGIANNIDIS.GR

Λεξεις κλειδια

Ποιηση, Δημοτικο Τραγουδι, Κυπριακο Ιδιωμα,
Εθνηκή παράδοση, Χαρος, Λυγερη

Το ποίημα

Στο Κυπριακό Ιδίωμα

Η Λυγερή τζ' ο Χάρος

Που δύσην ως ανατολήν τζ' απού βορράν ως νότον
τζ' απού τα πέρατα της γης τον κόσμον προσκαλώ τον.
Δώστε μου λλίην ακρόασιν για να σας τραουδήσω
τζ' ούλλους σας μιάλους τζαι μιτσούς εννά σας κλαμουρίσω.
Μια λυερή μια όμορφη πάαινεν στο περβόλιν
τζ' εσύναεν τραντάφυλλα τζ' έκαμνεν τα σερβόλιν.
Ο χάρος την αντάμωσεν στο δρόμον τζαι της λέει:
- Ωρα καλή σου λυερή τζαι κόρη παινεμένη.
- Καλώς τον τζαι τον χάρονταν στον μαύρον καβαλλάρη
που βρέθηκεν στην στράταν μου έν εν καλόν σημάιν.
- Τράβα το κόρη λυερή τ **αππάριν** να **ποδρώσει**
στον λάκκον τράβα πότισ' το τζαι πρίχου να νυκτώσει.
- Εν μ' έμαθεν η μάνα μου κτηνά να **βαϊλίζω**
την προίκαν μου μερόνυχτα έσει με τζαι **πλουμίζω**.
- Έναν μαντήλιν κέντα μου στο στήθος μου ν' απλώσω
τζαι πόσα κάμν' ο κόπος σου εγώ να σε πκιερώσω.
- Εν έχω χάροντα τζαιρόν μαντήλιν να κεντήσω
η μάνα μου με καρτερά **έσσω** μου να γυρίσω.

Τον **πάτσον** της τον έδωκεν πονεί την τζεφαλήν της
τζ' η μάνα μεσ' στα κλάματα της κόρης της λαλεί της:
- Κέντα του κόρη κέντα του **πέρκιμον** τζαι χορτάσει
βάρτου την μαυροθάλασσαν με το караβοστάσιν.
Κέντα την γην με τα δεντρά, τον ουρανόν με τ' άστρη
τους κάμπους τζαι τους ποταμούς τα όρη τζαι τα δάση.

Τζαιρόν ο χάρος εν διά, στην μάναν του την παίρνει
λαλεί της: - Μάνα μου καλή, μάνα μου παινεμένη,
στρώννε τραπέζιν να δειπνά κρεββάτιν να τζοιμάται,
η λυερή που σούφερα τζ' έμεναν να ττυμάται.
- Γιέ μου, μεν παίρνεις όμορφες,γιέ μου τες νιές μεν παίρνεις
μεν παίρνεις τα μιτσιά μωράτζαι μάνες φαρμακώννεις.
- Να μεν παίρνω τες όμορφες, τες νιες να τες λυπούμαι,
να μεν παίρνω μιτσιά μωρά χάροντας εν λοούμαι.

Συλλογέας και Τραγουδιστής:
Μιχάλης Τερελικάς

Απόδοση

Στην ομιλουμένη από
Αρη Στουγιαννίδη

Η Λυγερή και ο Χάρος

Από τη δύση ως ανατολή και από το βορριά ως το νότο
Και από τά πέρατα της γης προσκαλώ τον κόσμο.
Δώστε μου λίγη ακρόαση για να σας τραγουδήσω
κι' ολους σας, μεγάλους και μικρούς νά σας κλαψουρί-
σω.
Μια λυγερή μια όμορφη πάγαινε στο περβόλι
κ' εσύναζε τριαντάφυλλα και τα έκαμνε τα δεμάτι.
Ο Χάρος την αντάμωσε στο δρόμο και της λέει:
- Ωρα καλή σου λυγερή και κόρη παινεμένη.
- Καλώς τον τον Χάροντα καβαλάρη στον μαύρο
Το οτι βρέθηκαν στην στράταν μου δεν είναι καλό
σημάδι.
- Τράβα το κόρη λυγερή τ αλογο να ξειδρώσει
στον λάκκον τράβα πότισ' το και πριν να νυκτώσει.
- Δεν μ' έμαθε η μάνα μου τα ζώα να φροντίζω
Με χει επι μερόνυχτα να στολίζω την προίκαν μου.
- Ένα μαντήλι κέντα μου στο στήθος μου ν' απλώσω
και πόσα κάνει ο κόπος σου εγώ να σε πλερώσω.
- Δεν έχω χάροντα καιρό μαντήλι να κεντήσω
η μάνα μου με καρτερά να γυρίσω πίσω στο σπίτι μας.

Ένα χαστούκι της έδωσε και πόνεσε το κεφάλι της
Κι' η μάνα μεσ' στα κλάματα λέει της κόρης της:
- Κέντα του κόρη κέντα του και ίσως να χορτάσει
Βάλε του την Μαύρη Θάλασσαν με το караβοστάσι.
Κέντα την γη με τα δέντρα, τον ουρανόν με τ' άστρα
τους κάμπους και τους ποταμούς τα όρη και τα δάση.

Καιρόν δεν της δίνει ο Χάρος, στην μάνα του την
παίρνει
Της λέει: - Μάνα μου καλή, μάνα μου παινεμένη,
στρώννε της τραπέζι να δειπνά, κρεβάτι να κοιμάται,
στη λυγερή που σου 'φερα κι' εμένα να θυμάται.
- Γιέ μου, μην παίρνεις όμορφες, γιέ μου τις νέες μην
παίρνεις
μην παίρνεις τα μικρά μωρά και μάνες φαρμακώννεις.
- Αν δεν παίρνω τις όμορφες, και αν τις νέες λυπού-
μαι,
Αν δεν παίρνω και μικρά μωρά Χάροντας δεν λογίζο-
μαι.

ΣΧΟΛΙΑ

Γλωσσάρι

ΣΙΟ #65

- Αππάρι = άλογο . Από το αρχ ελλ ίππος> ιππάριον > αππαριον > αππάρι
- Μιτσός = μικρός από το αρχ ελλ μικρός, δωρικός τύπος του μικρός.^{261.627}
- Σερβόλι= χεροβόλι από το χέρι, χέρα. δηλαδή δεμάτι . Η αρχαία δραχμή.
- Σημάδι= εδώ με την έννοια οιωνός, Διοσημεία.
- Στράτα= δρόμος από το λατινικό via strata: στρωμένος δρόμος.
- Ποδρώσει = από-ιδρώσει. Το από έχει στερητικό χαρακτήρα. Δηλ. να σταματήσει να είναι ιδρωμένο. Συνήθως χρησιμοποιούμε το πρόθεμα ξε: ξειδρώσει. Πβλ. κρητ ιδ ξέπαπας, αποδιάκος: αποσηματισμένος παππός ή διάκος.
- Βαΐλιζω: προσέχω επιτηρώ φροντίζω από το Λατ. Βαΐουλος (παιδαγωγός, επιστάτης, επίτροπος) Βάιλος. Το Θηλυκό βαιούλα εκλύθηκε ως υποκοριστικό ενός ανύπαρκτου «βάγια». Βάγια σημαίνει τροφός, βρεφοκόμος, παιδαγωγός και γενικότερα δούλα, παρακόρη, υπηρέτρια. Λέξη που απαντάται συχνά στο Μεσαιωνικό Δημοτικό Τραγούδι.
- Πλουμίζω : βάζω πλουμιά, στολίζω. Από το Λατινικό plumus = φτερό.
- Εσσω = Το αρχ. ελλ. εσω = μέσα. Εννοεί εσω της οικίας μου, οίκαδε. (πβλ το σημερινό «σ'εμας», το αιγυπτιακό

κοντά σας, και το Γαλλικό chez-nous).

- Πάτσος = ο κν. μπάτσος από το Ιταλικό razzo = τρελός, μανιακός, παθιασμένος (αντιδάνειο από το Ελληνικό πάθος) βλ. VELI. Οι Razzi ήταν μεγάλη Φλωρεντιανή οικογένεια και ο Χάρης Πάτσης έκδοτης, η Σπύρου Πάτση γνωστός δρόμος. Το πάτσος έγινε μπάτσος από παράκουσμα της φράσης θα σου δώσω έναν πάτσο, ένα βίαιο ράπισμα. Που το άκουγαν ένα νπατσο> μπάτσο
Η προφορά πάτσος (κυπριακή) είναι πιο κοντά στην ετυμολογία που δίνω εγώ. (Ο Γ. Μπαμπινιώτης το ετυμολογεί από τα κουτσοβλάχικα! Μπάτσους ρίχνουν παντού και οι κουτσόβλαχοι είναι στ' Άγραφα). Προφανώς, αφού το πάτσος ήταν επίθετο, η φράση ήταν «πάτσος κόλαφος», δηλαδή βίαιο ράπισμα. Ο συσχετισμός της λέξης με τον αστυφύλακα και χωροφύλακα προέρχεται από την έννοια «βίαιος» του razzo. Χωρίς βεβαία αυτό να σημαίνει ότι αγνοούσαν τα χαστούκια.
- Πέρκιμον= Από το τουρκικό belki ίσως, μπας, πιθανόν.
- Ττυμουμαι= ττυμούμαι <τθυμουμαι < ενθυμούμαι< ενθυμουμαι
- Λοούμαι= λογίζομαι, με θεωρούν θα λέγαμε στην περίπτωση αυτή. Τι σόι, τι είδους Χάρος θα ήμουν;

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

VELI - Vocabolario Etimologico di Lingua Italiana

171 Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ - ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ -ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, 2009.

261 Γ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΣ - ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ - ΦΟΙΝΙΞ - 1972

447 Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ - ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ - ΙΔ. Μ.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ - 1983

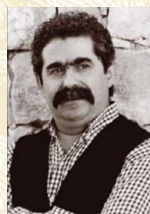
184 ΡΟΗΣ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ - ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΙΔΙΩΜΑ - ΙΩΛΚΟΣ - 1987

Xxx A. Passw - Popularia Carmina

Video με το τραγούδι

<http://youtu.be/Is3pIyqGSc0>

Τραγουδάει ο Μιχάλης Ττερλικκάς

Διεύθυνση ηλ. Ταχυδρομείου

aris@stougiannidis.gr

